

การศึกษาสภาพการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชนกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกกาแฟ: กรณีศึกษา
วิสาหกิจชุมชนผู้ปลูกกาแฟ อำเภอน้ำหนาว จังหวัดเพชรบูรณ์
The Study on the Operating Condition of the Coffee Grower Community
Enterprise: A Case Study of the Coffee Grower Community Enterprise in
Nam Nao District, Phetchabun Province.

ศิริพงษ์ เหมมนัน^{1*}
Siripong Hemmun^{1*}

¹สาขาวิชาการตลาด คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์

¹Marketing Major Faculty of Management Science, Phetchabun Rajabhat University

*Corresponding author Email: Joesiriponghemmun@gmail.com

Received: March 15th, 2024; Revised: April 19th, 2024; Accepted: April 23rd, 2024

บทคัดย่อ

การศึกษาสภาพการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชนกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกกาแฟ: กรณีศึกษา วิสาหกิจชุมชนผู้ปลูกกาแฟ อำเภอน้ำหนาว จังหวัดเพชรบูรณ์ ในครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจงจำนวน 2 กลุ่ม ซึ่งประกอบไปด้วย กลุ่มวิสาหกิจชุมชนกาแฟน้ำหนาวอาราบิก้าและกลุ่มวิสาหกิจชุมชนป่าอุนคนอ้มจำนวน 22 คน วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการจำแนกกลุ่มค่าและการจัดหมวดหมู่ของข้อมูลแล้วนำมาวิเคราะห์สรุปในรูปแบบของความเรียงเชิงพรรณนา โดยมีวัตถุประสงค์ 1) ศึกษาสภาพการดำเนินงานของกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกกาแฟอำเภอน้ำหนาว จังหวัดเพชรบูรณ์ 2) ศึกษาปัญหาและอุปสรรคการดำเนินงานของกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกกาแฟ อำเภอน้ำหนาว จังหวัดเพชรบูรณ์ 3) ศึกษาแนวทางการพัฒนากลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกกาแฟ อำเภอน้ำหนาว จังหวัดเพชรบูรณ์

ผลการวิจัยพบว่า 1) การรวมกลุ่มเริ่มจากมีผู้นำกลุ่มที่มีวิสัยทัศน์ กล้าคิดกล้าตัดสินใจ มีความรู้ความเชี่ยวชาญการปลูกและผลิตเมล็ดกาแฟ ได้ชักชวนเกษตรกรที่มีแนวความคิดและมีปัญหาคล้าย ๆ กัน มาร่วมกันจัดตั้งกลุ่มวิสาหกิจชุมชนขึ้นมา และได้รับการส่งเสริมจากภาครัฐ 2) กลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกกาแฟมีการรวมกลุ่มยังไม่เหนียวแน่น ยังขาดความรู้ความเข้าใจด้านการผลิตและการตลาด บางครั้งสมาชิกกลุ่มไม่สามารถมารวมผลิตรายได้ของกลุ่มได้ ขาดการสนับสนุนจากภาครัฐด้านเครื่องมือในการดำเนินงานที่มีประสิทธิภาพและความรู้ด้านการตลาดสมัยใหม่ ผลผลิตได้น้อยและไม่ได้คุณภาพ ทำให้มีตลาดในการรับซื้อผลผลิตแคบ และที่สำคัญขาดผู้ที่จะมาสานงานของวิสาหกิจชุมชนต่อจากคนรุ่นเก่า 3) กลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกกาแฟได้ให้ความสนใจการศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นอย่างมาก โดยประธานกลุ่มจะมีบทบาทสำคัญอย่างมากในการพัฒนากลุ่ม จะต้องสร้างวัฒนธรรมองค์กรให้เกิดความสามัคคีนำไปสู่การรวมกลุ่มที่เหนียวแน่น หมั่นแสวงหาความรู้ด้านการตลาดเรียนรู้วิธีการสร้างมูลค่าเพิ่มให้เป็นผลิตภัณฑ์ชนิดอื่นเพื่อให้เกิดความหลากหลาย โดยจัดหาวิทยากรมาฝึกอบรมให้ความรู้แก่สมาชิกกลุ่ม ชักชวนคนรุ่นใหม่ให้เข้ามาร่วมกลุ่มและสอนงานให้สามารถทำหน้าที่แทนกันได้ จัดให้มีสถานที่ในการประชุมที่สะดวกเพื่อเป็นศูนย์กลางการนำปัญหาด้านต่าง ๆ มาปรึกษารื้อกัน ควรจัดให้มีโครงการศึกษาดูงานอย่างต่อเนื่อง

คำสำคัญ: วิสาหกิจชุมชน, การดำเนินงาน, เกษตรกรผู้ปลูกกาแฟ, จังหวัดเพชรบูรณ์

Abstract

The study on the operating condition of the coffee grower community enterprise: A case study of the coffee grower community enterprise in Nam Nao District, Phetchabun Province is qualitative research. Purposive sampling was used to select two groups of 22 samples from Nam Nao Arabica Coffee Community Enterprise and Pa Un Khon Im Community Enterprise. The data were analyzed by classifying word clusters, categorizing data, and summarizing in a descriptive form. The objectives of the study were 1) to study the operating condition of the coffee grower group in Nam Nao District, Phetchabun Province, 2) to study problems and obstacles in the operation of the coffee grower group in Nam Nao District, Phetchabun Province, and 3) to study guidelines for developing the coffee grower group in Nam Nao District, Phetchabun Province.

The study results were as follows: 1) Group formation was started by visionary group leaders who were decisive and specializing in coffee cultivation and production. They persuaded farmers with similar concepts and problems to collaboratively organize the community enterprises with support from the government sector; 2) The coffee grower group was not tightly organized, and they lacked knowledge and understanding about production and marketing. Sometimes the group members were unable to participate in producing the groups' products. They lacked government support in terms of instruments for effective operation, and they lacked knowledge in modern marketing. The production was low and not of good quality so markets for purchasing the products were narrow. Importantly, they lacked people to continue work of the community enterprises from the old generation; and 3) The group presidents play a very important role in the development of the group. They must create a harmonious organizational culture that leads to a cohesive group, actively seek market knowledge, and learn how to add value to products. The group presidents should provide lecturers to provide training to group members, persuade new generations to join the group, and provide training so that they can act in place of each other. In addition, the group presidents should provide a convenient meeting place to serve as a center for discussing various problems and should organize a continuous study tour program.

Keywords: Community Enterprise, Operation, Coffee Growers, Phetchabun Province

บทนำ

การบริโภคกาแฟของประเทศไทยในปัจจุบันมีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้นอย่างต่อเนื่องนับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2564 เป็นต้นมา โดยในปี พ.ศ. 2566 ประเทศไทยมีความต้องการใช้เมล็ดกาแฟสูงถึง 93,000 ตัน ขณะที่ความต้องการใช้กาแฟในตลาดโลกก็มีแนวโน้มสูงขึ้นด้วยเช่นกัน โดยปี พ.ศ. 2565 และปี พ.ศ. 2566 มีความต้องการใช้อยู่ที่ 9.91 ล้านตัน และ 10.02 ล้านตัน (กรมการค้าภายใน, 2566) แต่ในส่วนภาคการผลิตกาแฟรวมของประเทศไทยนั้นแนวโน้มลดลง เป็นผลเนื่องมาจากวิกฤตสภาพอากาศที่แปรปรวนในช่วงปลายปี พ.ศ. 2564 เป็นต้นมา ทำให้ทางภาคเหนือมีฝนตกหนัก ส่งผลให้ดอกกาแฟร่วงและส่วนที่ออกผลแล้วมีมอดกิน ส่วนทางภาคใต้บางพื้นที่มีน้ำท่วมไม่สามารถเก็บเกี่ยวผลผลิตได้ โดยในปี พ.ศ. 2566 ประเทศไทยสามารถผลิตได้เพียง 15,495 ตัน ซึ่งลดลงจาก

ปีก่อน 3,194 ตัน (กรมการค้าภายใน, 2566) ที่เหลือต้องนำเข้าจากประเทศเวียดนาม ลาว และอินโดนีเซีย (สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร, 2566) จากวิกฤตสภาพอากาศที่แปรปรวนนั้นมิได้ส่งผลกระทบต่อเฉพาะประเทศไทยเท่านั้น แต่ยังส่งผลกระทบต่อผู้ผลิตกาแฟรายใหญ่ของประเทศบราซิลและเวียดนามด้วย ส่งผลกระทบต่อปริมาณผลผลิตกาแฟรวมในตลาดโลกลดลง ทำให้ผู้ประกอบการของไทยต้องนำเข้าเมล็ดกาแฟในราคาที่สูงขึ้นเมื่อเทียบกับปีที่ผ่านมาและมีแนวโน้มที่จะสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง เพื่อเป็นการลดผลกระทบจากความผันผวนของราคาเมล็ดกาแฟในตลาดโลก กาแฟไทยจึงจำเป็นต้องยกระดับการผลิตไปยังกาแฟคุณภาพ (ศูนย์วิจัยกสิกรรมไทย, 2565) และเพิ่มโอกาสในการส่งออกให้มากขึ้น นายพูนพงษ์ นัยนาภากรณ์ ผู้อำนวยการสำนักงานนโยบายและยุทธศาสตร์การค้า (สนค.) เปิดเผยว่า กาแฟเป็นสินค้าที่ไทยสามารถเพิ่มขีดความสามารถทางการแข่งขันได้ โดยการส่งเสริมการผลิตและแปรรูปกาแฟพิเศษให้มีคุณภาพและเพิ่มมูลค่าของกาแฟ เป็นอีกทางเลือกหนึ่งสำหรับเกษตรกรและผู้ประกอบการ ซึ่งจะช่วยสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับสินค้ากาแฟไทยและช่วยให้กาแฟไทยเป็นที่รู้จักในตลาดโลกมากยิ่งขึ้น (ฐานเศรษฐกิจ, 2566) ซึ่งสอดคล้องกับกรมวิชาการเกษตรที่มีความเห็นว่า กาแฟไทยต้องได้รับการส่งเสริมให้เกษตรกรผู้ปลูกกาแฟให้สามารถผลิตกาแฟคุณภาพได้อย่างครบวงจรและมีอัตลักษณ์กาแฟเฉพาะถิ่นที่สามารถพัฒนาระดับมาตรฐานกาแฟไทยสู่เวทีกาแฟสากลระดับโลกต่อไป (กรมวิชาการเกษตร, 2565)

กรมส่งเสริมการเกษตร (2564ก) สภาพพื้นที่ที่มีระบบนิเวศที่เหมาะสมในการปลูกกาแฟอาราบิก้าให้มีคุณภาพที่ดีนั้น จะต้องตั้งอยู่บนที่สูง 700-1,800 เมตรเหนือระดับน้ำทะเล มีสภาพภูมิอากาศหนาวเย็น มีอุณหภูมิที่เหมาะสม 15-25 องศาเซลเซียส และความชื้นสัมพัทธ์มากกว่าร้อยละ 60 จากการศึกษาของ วรณภา เดชครุฑ และ ดร.ณิ นภาพร (2560) พบว่า ในแต่ละพื้นที่มีขนาดของกาแฟกะลาไม่มีความแตกต่างกัน ส่วนระดับความสูง 1,000-1,200 เมตรเหนือระดับน้ำทะเลให้น้ำหนักของกาแฟเมล็ดมากที่สุด ส่วนปริมาณคาเฟอีนในกาแฟเมล็ดและกาแฟเมล็ดคั่วที่ปลูกในระดับความสูง 800-1,000 เมตรเหนือระดับน้ำทะเลมีปริมาณมากที่สุด คือ 1.73 และ 1.43 มิลลิกรัมต่อกรัมตามลำดับ ส่วนผลทดสอบความพึงพอใจของผู้บริโภคส่วนใหญ่ชอบรสชาติของกาแฟที่ปลูกในระดับความสูง 1,200-1,400 เมตรเหนือระดับน้ำทะเล

จากโครงการวิสาหกิจชุมชนภายใต้แปลงใหญ่ร่วมใจแก่นชุมชนผู้ปลูกกาแฟน้ำหนาว อำเภอ น้ำหนาว จังหวัดเพชรบูรณ์ ซึ่งเป็นโครงการที่ร่วมพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติ ร่วมพัฒนากระบวนการคิดของกลุ่มเกษตรกรวิสาหกิจชุมชน อำเภอ น้ำหนาว จำนวน 3 กลุ่ม คือ วิสาหกิจชุมชนป่าอู่นคนอ้อม วิสาหกิจชุมชนน้ำหนาวอาราบิก้า และวิสาหกิจชุมชนกาแฟน้ำหนาว ซึ่งดำเนินการร่วมกันภายใต้ระบบส่งเสริมการเกษตรแบบแปลงใหญ่ เป็นการบูรณาการการทำงานร่วมกันของทุกภาคส่วนในการกำหนดแนวทางการแก้ไขปัญหาความยากจนตามเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน Sustainable Development Goals (SDGs) (กรมส่งเสริมการเกษตร, 2564ข) โดยสภาพพื้นที่เพาะปลูกของกลุ่มเกษตรกรที่ตั้งอยู่บนความสูงเฉลี่ย 700-1,300 เมตรเหนือระดับน้ำทะเล จึงมีสภาพภูมิศาสตร์และภูมิอากาศอันเหมาะสมในการปลูกกาแฟอาราบิก้าที่มีคุณภาพ และเพื่อเป็นการส่งเสริมและสนับสนุนวิสาหกิจชุมชนกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกกาแฟในพื้นที่อำเภอ น้ำหนาว จังหวัดเพชรบูรณ์ ให้มีความเข้มแข็งและนำไปสู่การขับเคลื่อนระบบเศรษฐกิจฐานรากอย่างมั่นคงและยั่งยืน ผู้วิจัยจึงได้เลือกอำเภอ น้ำหนาวเป็นพื้นที่การศึกษาวิจัยในครั้งนี้

วัตถุประสงค์

1. ศึกษาสภาพการดำเนินงานของกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกกาแฟ อำเภอ น้ำหนาว จังหวัดเพชรบูรณ์
2. ศึกษาปัญหาและอุปสรรคการดำเนินงานของกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกกาแฟ อำเภอ น้ำหนาว จังหวัดเพชรบูรณ์
3. ศึกษาแนวทางการพัฒนากลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกกาแฟ อำเภอ น้ำหนาว จังหวัดเพชรบูรณ์

ทบทวนวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

วิสาหกิจชุมชนนั้นเป็นยุทธศาสตร์ที่สำคัญในการพัฒนาระบบเศรษฐกิจระดับล่างเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชน (ภูมิพัฒน์ แก้วศรี, 2561) ในการสร้างรายได้ สร้างอาชีพด้วยกลไกการมีส่วนร่วมของชุมชนและภาครัฐในการจัดการทุนของชุมชนอย่างสร้างสรรค์ โดยเป็นกิจการของชุมชนมีทั้งที่เป็นแบบนิติบุคคลและไม่เป็นนิติบุคคลร่วมกันผลิตสินค้า การบริการและรูปแบบอื่น ๆ ที่อาจเป็นการแก้ปัญหาของชุมชน เพื่อให้คนในชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืน ซึ่งทุนของชุมชนไม่ใช่เพียงแค่ตัวเงิน แต่ยังหมายความรวมถึงทรัพยากรผลผลิต ความรู้ ภูมิปัญญา ทุนทางวัฒนธรรม และทุนทางสังคมที่มีอยู่ในท้องถิ่น (ภัทรภรณ์ จมพรหม, 2564)

วิสาหกิจชุมชน หมายถึง การประกอบการหรือกิจการของชุมชนที่กลุ่มคนในชุมชนเป็นเจ้าของและร่วมกันดำเนินการโดยใช้ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น เทคโนโลยีที่เหมาะสมและความคิดริเริ่มสร้างสรรค์สร้างมูลค่าเพิ่มให้กับวัตถุดิบและทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนด้วยการผลิตสินค้าหรือบริการตอบสนองการพึ่งตนเองและการสร้างรายได้ให้กับครอบครัว ชุมชน และระหว่างชุมชนตามแนวทางของเศรษฐกิจพอเพียง โดยกลุ่มคนหรือคณะบุคคลที่ดำเนินการอาจเป็นนิติบุคคลหรือไม่เป็นนิติบุคคลก็ได้ วิสาหกิจชุมชนอาจเรียกได้ว่าเป็นธุรกิจชุมชนรูปแบบหนึ่งที่แม้ต้องการรายได้และผลกำไร แต่มีใช้กำไรสูงสุด โดยมีจุดเน้นคือการทำกิจกรรมที่หลากหลายเกี่ยวเนื่องกันเพื่อให้ชุมชนพึ่งตนเองได้และให้ความสำคัญกับการรักษาสภาพแวดล้อม การอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขและการมีคุณภาพชีวิตที่ดีของคนในชุมชน (กลุ่มพัฒนาศักยภาพวิสาหกิจชุมชน, 2562)

ในด้านสภาพการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกกาแฟในปัจจุบัน การศึกษาของ เสกสรรค์ ดวงสิงห์ธรรม และคณะ (2566) และ พระมหาวิรัชศักดิ์ สุรเมธี และคณะ (2565) พบว่า พื้นที่ชุมชนบ้านขุนแม่หยอด จังหวัดเชียงใหม่ มีสภาพภูมิศาสตร์และภูมิอากาศที่เหมาะสมในการปลูกกาแฟอินทรีย์อาราบิก้าให้ได้คุณภาพ ชุมชนจึงได้ร่วมกันจัดตั้งกลุ่มขึ้นมาในลักษณะแบบเศรษฐกิจพึ่งพาตนเองบนฐานของความรู้ ภูมิปัญญา วัฒนธรรม และทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชน โดยมีการปลูกกาแฟแบบพึ่งพิงธรรมชาติด้วยการอาศัยร่มเงาของต้นไม้ใหญ่ให้ความชุ่มชื้น ภายใต้โครงการส่งเสริมการผลิตสินค้าเกษตรเพื่อให้ได้มาตรฐานโดยได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐ ส่วนการจำหน่ายผลผลิตกาแฟนั้น มีทั้งรูปแบบผลกาแฟสดและกาแฟกะลาให้กับกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ผู้ประกอบการเอกชน และศูนย์พัฒนาโครงการหลวง สมาชิกของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนมีความสัมพันธ์กันในลักษณะเป็นครอบครัว เครือญาติ และอาศัยความไว้วางใจซึ่งกันและกันของชุมชน จึงมีการขยายความร่วมมือในการดำเนินกิจการต่าง ๆ ของกลุ่มได้เป็นอย่างดี (วิภาดา ญาณสาร และ ศักดิ์สยามันต์ โยสามเสน, 2564)

จากการทบทวนวรรณกรรมในด้านการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชน การศึกษาของ รัชนิกร ปัญญา (2566) พบว่า ระบบการดำเนินงานที่มีประสิทธิภาพเป็นการดำเนินงานที่ใช้ต้นทุนต่ำและมีคุณภาพสูง ช่วยให้องค์กรมีความได้เปรียบเหนือคู่แข่ง ซึ่งประกอบด้วย 1) ด้านโครงสร้างและบุคลากร 2) ด้านการผลิต 3) ด้านการตลาด 4) ด้านการสื่อสาร 5) ด้านการเงินและการบัญชี ดังนั้น ผู้วิจัยจึงได้ใช้เป็นแนวทางในการศึกษาสภาพปัญหาการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนเกษตรกรผู้ปลูกกาแฟ

1) ด้านโครงสร้างและบุคลากร การศึกษาของ เฉลิมพันธ์ บุตรตานนท์ และคณะ (2563) สมาชิกบางคนขาดความรู้ไม่สามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ บางตำแหน่งทำงานหลายหน้าที่ และมีจำนวนสมาชิกไม่พอกับการดำเนินงานของกลุ่มทำให้การทำงานด้านต่าง ๆ ลำบาก การศึกษาของ จุฑาธิป ประดิพัทธ์ธณกุล และคณะ (2565) เกษตรกรบางรายไม่ประสงค์จะเข้าร่วมกลุ่มเพื่อจัดตั้งวิสาหกิจชุมชน เพราะเกรงว่าจะเสียค่าส่วนกลางในการบริหารจัดการกลุ่ม และขาดผู้ที่จะมาดำเนินการสืบทอดอาชีพการปลูกกาแฟ (เสกสรรค์ ดวงสิงห์ธรรม และคณะ, 2566)

2) ด้านการผลิต แนวโน้มการผลิตกาแฟของเกษตรกรในอนาคตอาจมีปริมาณลดลง ถึงแม้ว่ามีการส่งเสริมการผลิตกาแฟให้มีคุณภาพและมีราคาสูงขึ้นจากการที่เกษตรกรได้มาตรฐาน GAP ในการผลิตกาแฟและการขึ้นทะเบียนเป็นสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ (GI) ก็ตาม จากการศึกษาพบว่า

2.1 สภาพอากาศแปรปรวน โดยมีฝนตกชุกมากขึ้นส่งผลทำให้ต้นกาแฟสลดผลกาแฟทั้ง ประกอบกับช่วงเวลาที่ฝนทิ้งช่วงในเดือนกรกฎาคม ส่งผลทำให้อุณหภูมิในพื้นที่เพิ่มขึ้นทำให้ต้นกาแฟติดผลน้อยลง บางฤดูกาลมีผลผลิตไม่ได้คุณภาพตรงตามมาตรฐานการแปรรูป (เสกสรรค์ ดวงสิงห์ธรรม และคณะ, 2566; เฉลิมพันธุ์ บุตรตานนท์ และคณะ, 2563; จุฑาธิป ประดิพัทธ์นฤมล และคณะ, 2565)

2.2 ต้นทุนในการผลิตกาแฟเพิ่มขึ้น การศึกษาของ เสกสรรค์ ดวงสิงห์ธรรม และคณะ (2566) ปุ๋ยมีราคาเพิ่มสูงขึ้นทำให้เกษตรกรใส่ปุ๋ยบ้างไม่ใส่บ้าง ค่าแรงในการดูแลรักษาสวนเพิ่มสูงขึ้น ขาดแรงงานที่มีทักษะในการเก็บเกี่ยวผลผลิต ส่งผลให้ปริมาณผลผลิตลดลง การศึกษาของ จุฑาธิป ประดิพัทธ์นฤมล และคณะ (2565) เกษตรกรยังขาดทักษะความชำนาญด้านเทคโนโลยีการผลิตทำให้ผลผลิตเมล็ดกาแฟมีขนาดเล็ก ขาดการดูแลรักษาสวนอย่างถูกต้อง ขาดความรู้ความเข้าใจในการตัดแต่งกิ่งส่งผลทำให้ผลผลิตมีปริมาณน้อย (เฉลิมพันธุ์ บุตรตานนท์ และคณะ, 2020) การบำรุงดูแลรักษาสวนและการผลิตกาแฟที่ไม่ได้มาตรฐาน มีอุปสรรคจากเครื่องคั่วกาแฟขัดข้องบ่อยจนบางครั้งต้องเลื่อนการส่งของให้กับลูกค้า (เพียงกานต์ นามวงศ์ และคณะ, 2564)

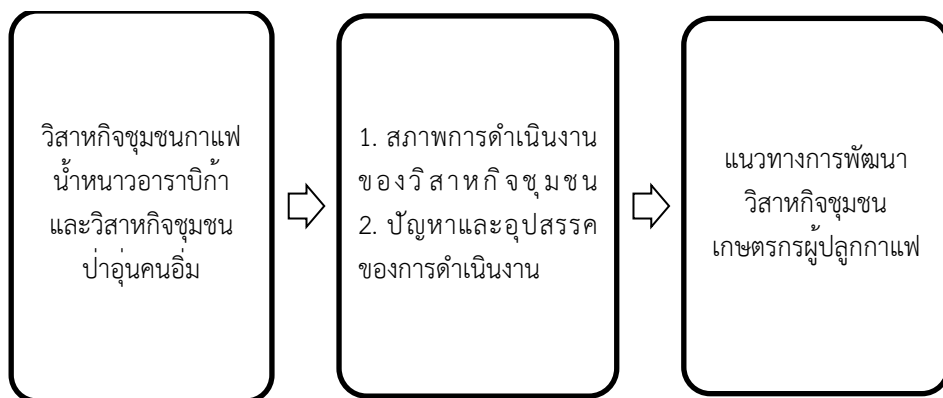
2.3 การเข้ามาของพืชตัวใหม่อย่างเช่นทุเรียน ทำให้เกษตรกรเริ่มหันไปปลูกทุเรียนเพิ่มมากขึ้น เนื่องจากการจัดการดูแลสวนง่ายกว่า สร้างรายได้มากกว่าการปลูกกาแฟทำให้ปริมาณผลผลิตกาแฟลดลง และการไม่มีกรรมสิทธิ์ในพื้นที่ทำกิน เพราะเนื่องจากพื้นที่ปลูกกาแฟส่วนใหญ่อยู่ในเขตป่าสงวน ภาครัฐไม่สามารถเข้าไปส่งเสริมและพัฒนากลุ่มเกษตรกรได้อย่างเต็มที่ (เสกสรรค์ ดวงสิงห์ธรรม และคณะ, 2566)

3) ด้านการตลาด มีตลาดรับซื้อผลผลิตกาแฟแคบ มีเฉพาะตลาดในท้องถิ่นตามแหล่งท่องเที่ยว ทำให้มีรายได้ไม่เป็นไปตามเป้าหมายของกลุ่มเกษตรกรที่ต้องการ อันนำไปสู่การมองหาปลูกพืชชนิดอื่นที่มีรายได้ดีกว่า (จุฑาธิป ประดิพัทธ์นฤมล และคณะ, 2565; วิภาดา ญาณสาร และ ศักดิ์สยามันต์ ไยสามเสน, 2564) ร้านกาแฟที่อยู่ในแหล่งท่องเที่ยวควรปรับปรุง มีเส้นทางเข้า-ออกไม่สะดวก และห่างจากแหล่งท่องเที่ยวอื่น ๆ (เพียงกานต์ นามวงศ์ และคณะ, 2564)

4) ด้านการสื่อสาร สมาชิกส่วนใหญ่ได้รับข้อมูลข่าวสารจากเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร มีอุปสรรคในการสื่อสารและการทำความเข้าใจในงานที่ได้รับมอบหมายจากกลุ่ม มีการรับคำสั่งซื้อซ้ำซ้อนกันทำให้เกิดการผลิตสินค้าซ้ำ (เฉลิมพันธุ์ บุตรตานนท์ และคณะ, 2563) สถานที่ท่องเที่ยวไม่มีระบบอินเทอร์เน็ตและการให้ความรู้เกี่ยวกับเรื่องกาแฟของผู้ขายยังไม่ดี (เพียงกานต์ นามวงศ์ และคณะ, 2564)

5) ด้านการเงินและการบัญชี มีการบันทึกรายรับ-รายจ่ายและเก็บหลักฐานการเงินไม่ครบ ทำให้เกิดปัญหาในการทำบัญชีบ่อยครั้ง (เฉลิมพันธุ์ บุตรตานนท์ และคณะ, 2563)

กรอบแนวคิดการวิจัย

รูปที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพมีวิธีดำเนินการวิจัย ดังนี้

การเก็บรวบรวมข้อมูล

1. ข้อมูลปฐมภูมิ ได้จากการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสนทนากลุ่ม (Focus Groups Discussion) การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) พร้อมกับการสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วมควบคู่กันไปจากกลุ่มผู้ให้ข้อมูล

2. ข้อมูลทุติยภูมิได้จากการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยการศึกษาจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง เช่น เว็บไซต์ของสำนักงานเกษตรอำเภอน้ำหนาว องค์การบริหารส่วนตำบลน้ำหนาว บทความและงานวิจัยที่เกี่ยวกับการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน

ผู้ให้ข้อมูลหลักของการศึกษาวิจัยครั้งนี้

ผู้วิจัยได้กำหนดวิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Selection) จำนวน 2 กลุ่ม คือ กลุ่มวิสาหกิจชุมชนกาแฟน้ำหนาวอาราบิก้าและกลุ่มวิสาหกิจชุมชนป่าอูนคนอิม จำนวน 22 คน ซึ่งประกอบไปด้วย ประธานวิสาหกิจชุมชนกาแฟน้ำหนาวอาราบิก้า 1 คน ประธานวิสาหกิจชุมชนป่าอูนคนอิม 1 คน และเกษตรกรวิสาหกิจชุมชนป่าอูนคนอิม 20 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล

ผู้วิจัยได้ใช้การสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม การสนทนากลุ่ม (Focus Groups Discussion) การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) และเก็บข้อมูลจากเอกสารโดยมีกล้องถ่ายรูป สมุดจดบันทึกและเครื่องบันทึกเสียงใช้สำหรับบันทึกข้อมูล เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลที่ถูกต้องและเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสาร การทบทวนวรรณกรรม แนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน เพื่อเป็นแนวทางการกำหนดประเด็นและขอบเขตในการเก็บข้อมูล และได้ตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือนำเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความครบถ้วนและสมบูรณ์ของประเด็นคำถามตามวัตถุประสงค์

1. รวบรวมข้อมูลจากเว็บไซต์ของสำนักงานเกษตรอำเภอน้ำหนาว องค์การบริหารส่วนตำบลน้ำหนาว บทความและงานวิจัยที่เกี่ยวกับการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน โดยผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับสภาพของชุมชนทั่วไป

2. การเก็บข้อมูลจากการสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วมควบคู่ไปด้วยกัน โดยกิจกรรมอบรมความรู้ด้านการตลาดสมัยใหม่ให้กับวิสาหกิจชุมชนผู้ปลูกกาแฟและการสนทนากลุ่ม ผู้วิจัยเป็นผู้สังเกตการณ์อยู่ภายนอกจะสังเกตเกี่ยวกับลักษณะทั่วไปของวิสาหกิจชุมชน เช่น ลักษณะทางกายภาพ วิถีชุมชน ความสัมพันธ์ทางสังคม ความสนใจและความตั้งใจ ส่วนในการสัมภาษณ์เชิงลึกนั้น ผู้วิจัยมีส่วนร่วมในการสังเกต ความพร้อม ความสนใจและความตั้งใจของผู้ให้ข้อมูล จากนั้นผู้วิจัยจะนำข้อมูลที่ได้อาจจัดหมวดหมู่แยกตามประเด็นของวัตถุประสงค์ในการศึกษา

3. การเก็บข้อมูลจากการสนทนากลุ่ม (Focus Groups Discussion) จัดให้มีการสนทนาแบ่งเป็นกลุ่ม ๆ ตามสะดวกให้บรรยากาศเป็นแบบเป็นกันเอง โดยมีผู้ช่วยนักวิจัยเป็นผู้เปิดประเด็นในการสนทนาของแต่ละกลุ่มเกี่ยวกับสภาพการดำเนินงาน แลกเปลี่ยนมุมมองของปัญหาและอุปสรรค รวมทั้งสรุปอภิปรายร่วมกับชุมชนถึงแนวทางการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนของกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกกาแฟ อำเภอน้ำหนาว จังหวัดเพชรบูรณ์

4. การเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) เป็นแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (Semi-Structure Interview) ซึ่งผู้วิจัยได้กำหนดประเด็นในการสัมภาษณ์กับผู้นำและผู้บริหารของกลุ่มเกษตรกรไว้แล้วจำนวน 10 คน เพื่อแสดงให้เห็นในช่วงเวลาที่ผ่านมาของวิสาหกิจชุมชนเกี่ยวกับสภาพการดำเนินงาน ปัญหาและอุปสรรค นำไปสู่การวิเคราะห์เพื่อกำหนดแนวทางการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนของกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกกาแฟ อำเภอน้ำหนาว จังหวัดเพชรบูรณ์ โดยมีรายละเอียดดังนี้

- 4.1 สัมภาษณ์ประธานวิสาหกิจชุมชนกาแฟน้ำหนาวอาราบิก้า จำนวน 1 คน
- 4.2 สัมภาษณ์ประธานวิสาหกิจชุมชนป่าอุนคน้อม จำนวน 1 คน
- 4.3 สัมภาษณ์เกษตรกรวิสาหกิจชุมชนป่าอุนคน้อม จำนวน 8 คน

การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

ผู้วิจัยได้นำแบบสัมภาษณ์ที่สร้างขึ้นเพื่อใช้เป็นแนวคำถามและการสนทนากลุ่ม รับการตรวจสอบจากผู้เชี่ยวชาญด้านการวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่อตรวจสอบแก้ไขให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับความสอดคล้องของเนื้อหา และกรอบแนวคิดในการสร้างแบบสัมภาษณ์ จากนั้นจึงนำมาปรับปรุงแก้ไขก่อนที่จะนำไปทำการเก็บรวบรวมข้อมูลจริง

การตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล

การตรวจสอบข้อมูลในการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพครั้งนี้ ผู้วิจัยดำเนินการตรวจสอบข้อมูลให้มีความเที่ยงตรงและน่าเชื่อถือ เพื่อเป็นการสร้างความมั่นใจว่าข้อมูลที่ได้มีความถูกต้องตรงกับความเป็นจริงตามปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น ผู้วิจัยจึงได้ใช้การตรวจสอบแบบสามเส้า (Triangulation) ด้วยวิธีการเปรียบเทียบจากการใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลหลายวิธี (Methodological Triangulation) โดยการนำข้อมูลประเด็นเดียวกัน ซึ่งเก็บโดยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึกมาเปรียบเทียบกับข้อมูลจากการสังเกตและการสนทนากลุ่ม เพื่อดูลักษณะและความสอดคล้องของข้อมูล พบว่า ข้อมูลที่ได้มามีความสอดคล้องกัน และให้สมาชิกตรวจสอบ (Member Check) ข้อมูลที่ผู้วิจัยได้สรุปและแปลความหมายกลับไปหาผู้ให้ข้อมูลอีกครั้งเพื่อตรวจสอบและยืนยันความถูกต้อง

การพิทักษ์สิทธิของกลุ่มตัวอย่าง

การเก็บรวบรวมข้อมูลในครั้งนี้ ผู้ศึกษาวิจัยได้ทำการพิทักษ์สิทธิโดยนำเสนอโครงการวิจัย จัดทำเอกสารชี้แจงถึงวัตถุประสงค์การศึกษาต่อเจ้าของสถานที่และกลุ่มวิสาหกิจชุมชน รวมทั้งระบุระยะเวลาของการดำเนินการ เข้าเก็บข้อมูลให้ทราบล่วงหน้า นอกจากนี้ยังแจ้งให้ทราบว่า ความร่วมมือในการให้ข้อมูลเป็นไปด้วยความสมัครใจของกลุ่มตัวอย่าง ข้อมูลที่ได้จะเก็บเป็นความลับไม่มีผลกระทบใด ๆ ต่อกลุ่มตัวอย่างและบุคคลที่เกี่ยวข้อง โดยจะนำเสนอผลการศึกษาในภาพรวมเท่านั้น และกลุ่มตัวอย่างมีสิทธิ์ที่จะเข้าร่วมหรือไม่เข้าร่วมในโครงการวิจัยนี้ได้

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้วิเคราะห์เชิงพรรณนาในเนื้อหาสาระ(Content Analysis) ที่สอดคล้องกับแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องและวิเคราะห์เนื้อหาตามประเด็นด้วยการจำแนกกลุ่มคำและการจัดหมวดหมู่ของข้อมูลโดยใช้เหตุผลเชิงตรรกะแล้วนำมาวิเคราะห์สรุปนำเสนอในรูปแบบของความเรียงเชิงพรรณนาตามวัตถุประสงค์ของการศึกษาวิจัย

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยสภาพการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชนกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกกาแฟ: กรณีศึกษาวิสาหกิจชุมชน
ผู้ปลูกกาแฟ อำเภอน้ำหนาว จังหวัดเพชรบูรณ์

1. ผลการศึกษาสภาพการดำเนินงานของกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกกาแฟ อำเภอน้ำหนาว จังหวัดเพชรบูรณ์

1.1 ด้านภูมิศาสตร์ มีลักษณะเป็นพื้นที่การเกษตร เป็นภูเขาและที่ราบสูง มีความสูงอยู่ระหว่าง 700 - 1,300 เมตรจากระดับน้ำทะเล พื้นที่หลายแหล่งมีแผ่นหินไค้ชั้นดินลงไป ทำให้มีอากาศเย็นตลอดเวลา โดยทั่วไป อากาศหนาวเย็นในตอนดึกและตอนเช้า ส่วนใหญ่ตอนกลางวันอากาศเย็นสบาย อุณหภูมิเฉลี่ยตลอดปี 25 องศาเซลเซียส ในฤดูฝนจะมีฝนตกชุกระหว่างเดือนกันยายน-ตุลาคม ส่วนใหญ่ฤดูหนาวอากาศหนาวเย็นมากจะหนาวเย็นที่สุดในเดือนธันวาคมและมกราคม ซึ่งในบางปีอุณหภูมิจะลดต่ำถึง 0 องศาเซลเซียส พื้นที่ทั้งหมด 620 ตารางกิโลเมตรโดยอำเภอน้ำหนาวมีอาณาเขตทิศเหนือติดต่อกับอำเภอลำหมั่งและอำเภอกุหลาบ (จังหวัดเลย) ทิศตะวันออกติดต่อกับอำเภอกุระติง (จังหวัดเลย) และอำเภอกุพาม่าน (จังหวัดขอนแก่น) ทิศใต้ติดต่อกับอำเภอกอนสาร (จังหวัดชัยภูมิ) ทิศตะวันตกติดต่อกับอำเภอลำสักและอำเภอลำหมั่ง

1.2 ด้านชุมชน ส่วนใหญ่มีอาชีพทำการเกษตร ทำไร่ ทำสวนเป็นหลัก มีที่พักและการท่องเที่ยวเป็นอาชีพเสริม โดยการเกษตรจะมีปลูกข้าวโพด ปลูกผักปลอดสารพิษ ปลูกกาแฟ มีวิสาหกิจชุมชนด้วยกันหลายกลุ่ม เช่น กลุ่มวิสาหกิจชุมชนกาแฟน้ำหนาว, กลุ่มวิสาหกิจชุมชนกาแฟน้ำหนาวอาราบิก้า, กลุ่มวิสาหกิจชุมชนป่าอู่นคนอื่น

1.3 ด้านการดำเนินงาน โดยเริ่มจากผู้นำกลุ่มมีวิสัยทัศน์ กล่าวคือกล้าตัดสินใจ มีความรู้ความเชี่ยวชาญ การปลูกและผลิตเมล็ดกาแฟ ได้ชักชวนเกษตรกรที่มีแนวความคิดและมีปัญหาคล้าย ๆ กัน ได้ชักชวนกันมาจัดตั้งกลุ่ม โดยได้รับการสนับสนุนและส่งเสริมจากหน่วยงานรัฐในท้องถิ่นให้มีการจัดตั้งเป็นวิสาหกิจชุมชน มีกฎกติกาและข้อตกลงกันภายในกลุ่ม และมีโครงสร้างของกลุ่มที่ชัดเจน มีการแบ่งภาระหน้าที่ในการทำงานร่วมกันปลูกกาแฟและเป็นการส่งเสริมช่วยให้เกิดป่าไม้ขึ้น เพราะเนื่องจากการปลูกกาแฟที่ได้คุณภาพนั้น จะต้องปลูกใต้ต้นไม้เพื่ออาศัยร่มเงาและความชื้น ส่วนการรับซื้อนั้น ทางกลุ่มจะเน้นรับซื้อผลผลิตจากสมาชิกของกลุ่มเป็นหลัก แต่ในบางครั้งก็มีการรับซื้อจากคนนอกกลุ่มที่ไม่ได้เป็นสมาชิก เนื่องจากการขอให้ช่วยเหลือรับซื้อผลผลิต ถึงแม้มีจำนวนไม่มากหรือคุณภาพต่ำก็รับซื้อ เพราะเนื่องจากกลุ่มยังสามารถนำไปแปรรูปทำผลิตภัณฑ์ชนิดอื่นได้ เช่น สบู่ กาแฟกาแฟ สดลับกาแฟ สุดท้ายก็ได้สมาชิกของกลุ่มเพิ่มขึ้นจากการรับซื้อผลผลิตจากคนนอกกลุ่ม ส่วนช่องทางการจัดจำหน่ายของกลุ่ม ส่วนใหญ่เป็นการขายส่งให้ร้านค้าในพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวของชุมชนและออกงานแสดงสินค้ากับทางภาครัฐ ส่วนการรับซื้อจากร้านกาแฟนอกพื้นที่อำเภอน้ำหนาวและช่องทางออนไลน์ก็มีเพิ่มขึ้น ทางวิสาหกิจชุมชนยังจัดให้มีโครงการสำหรับนักท่องเที่ยวที่มาเยือนอำเภอน้ำหนาวและสนใจอยากช่วยดูแลอุปถัมภ์ต้นกาแฟให้เป็นของท่ำนเองเพื่อการอนุรักษ์ป่าไม้ ซึ่งจะปลูกเองหรือจะให้กลุ่มดูแลปลูกให้ก็ได้ โดยสามารถดูต้นกาแฟของท่ำนได้ผ่านทางสมาร์ทโฟน

2. ผลการศึกษาปัญหาและอุปสรรคการดำเนินงานของกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกกาแฟ อำเภอน้ำหนาว จังหวัดเพชรบูรณ์

กลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกกาแฟมีการรวมกลุ่มยังไม่เหนียวแน่น มีมุมมองด้านการผลิตและทางการตลาดที่แตกต่างกัน อาจเป็นเพราะยังขาดความรู้ความเข้าใจด้านการผลิตและการตลาดอย่างถูกต้อง สมาชิกมีภาระหน้าที่ด้านการเกษตรของตนเองทำให้ในบางครั้งไม่สามารถมาร่วมแปรรูปผลผลิตของกลุ่มได้ ขาดการสนับสนุนจากภาครัฐอย่างจริงจังและต่อเนื่องในด้านอุปกรณ์เครื่องมือในการดำเนินกิจการและความรู้ด้านการตลาดสมัยใหม่ ทำให้ไม่สามารถดำเนินงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ ส่งผลทำให้ผลผลิตที่ได้มีปริมาณน้อยและไม่ได้คุณภาพตามมาตรฐาน ทำให้มีตลาดในการรับซื้อผลผลิตกาแฟของกลุ่มนั้นแคบ และที่สำคัญขาดผู้ที่มาสานงานของวิสาหกิจชุมชนต่อจากกลุ่มคนรุ่นเก่า

3. ผลการศึกษาแนวทางการพัฒนากลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกกาแฟ อำเภอน้ำหนาว จังหวัดเพชรบูรณ์

กลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกกาแฟได้ให้ความสนใจและกระตือรือร้นในการศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นอย่างมาก ร่วมกันนำเสนอและแสดงความคิดเห็นด้วยความตั้งใจ ประธานกลุ่มจะเป็นกลไกสำคัญและมีบทบาทอย่างมากในการพัฒนากลุ่ม ต้องสร้างวัฒนธรรมองค์กรให้เกิดความสามัคคีนำไปสู่การรวมกลุ่มที่เหนียวแน่น ต้องเข้มแข็งและอดทน หมั่นแสวงหาความรู้ทักษะทางด้านการตลาดและตลาดดิจิทัล เรียนรู้วิธีการนำส่วนอื่น ๆ ของต้นกาแฟมาแปรรูปให้เป็นสินค้าหรือสร้างมูลค่าเพิ่มเป็นผลิตภัณฑ์ชนิดอื่นเพื่อให้เกิดความหลากหลาย โดยการจัดหาวิทยากรมาฝึกอบรมให้ความรู้แก่สมาชิกกลุ่ม และมีการสอนงานให้สมาชิกสามารถทดแทนหน้าที่กันได้ มีการชักชวนคนรุ่นใหม่ให้เข้ามาช่วยกลุ่ม อาจมอบหมายให้คนรุ่นใหม่เข้ามาดูแลด้านการตลาดออนไลน์ มีการประชุมกลุ่มให้บ่อยครั้ง จัดให้มีสถานที่ในการประชุมที่สะดวกและเป็นศูนย์กลางนำปัญหาการดำเนินงานด้านต่าง ๆ มาปรึกษาหารือกัน ควรจัดให้มีโครงการศึกษาดูงานอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ โดยประธานกลุ่มจะต้องคอยติดตามประสานงานและนำเสนอปัญหาต่อภาครัฐเป็นระยะ ๆ

อภิปรายผล

จากผลการศึกษาการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกกาแฟ: กรณีศึกษา วิสาหกิจชุมชนผู้ปลูกกาแฟ อำเภอน้ำหนาว จังหวัดเพชรบูรณ์ สามารถนำมาอภิปรายผลได้ดังนี้

1. ผลการศึกษาสภาพการดำเนินงานของกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกกาแฟ อำเภอน้ำหนาว จังหวัดเพชรบูรณ์

เกษตรกรของอำเภอน้ำหนาวส่วนใหญ่มีอาชีพทำการเกษตรที่สูง และมีพื้นที่การเกษตรที่มีสภาพภูมิศาสตร์และภูมิอากาศที่เหมาะสมในการปลูกกาแฟอินทรีย์อาราบิก้าให้ได้คุณภาพเป็นอย่างมากสอดคล้องกับกรมส่งเสริมการเกษตร (2564ก) พบว่า พื้นที่ที่มีระบบนิเวศที่เหมาะสมในการปลูกกาแฟอาราบิก้าให้มีคุณภาพต้องอยู่บนที่สูง 700-1,800 เมตรเหนือระดับน้ำทะเล มีสภาพภูมิอากาศหนาวเย็น มีอุณหภูมิที่เหมาะสม 15-25 องศาเซลเซียส และความชื้นสัมพัทธ์มากกว่า 60% จึงเป็นพื้นที่หนึ่งที่ได้รับการส่งเสริมจากภาครัฐให้ปลูกกาแฟอินทรีย์อาราบิก้า โดยผลักดันให้ร่วมกันจัดตั้งกลุ่มขึ้นมาในลักษณะแบบพึ่งพาตนเองของชุมชนและธรรมชาติด้วยการปลูกกาแฟอาศัยร่มเงาของต้นไม้ใหญ่ให้ความชุ่มชื้นและเป็นการอนุรักษ์ป่าไม้ด้วย มีการแบ่งภาระหน้าที่ในการดำเนินงานภายใต้กฎกติกาของกลุ่มที่ชัดเจน โดยมีช่องทางการจำหน่ายในชุมชนและแหล่งท่องเที่ยวต่าง ๆ ซึ่งสอดคล้องกับ (เสกสรรค์ ดวงสิงห์ธรรม และ คณะ, 2566; พระมหาวิรัตน์ สุรเมธี และคณะ, 2565)

2. ผลการศึกษาปัญหาและอุปสรรคการดำเนินงานของกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกกาแฟ อำเภอน้ำหนาว จังหวัดเพชรบูรณ์

สมาชิกส่วนใหญ่มีภาระหน้าที่ด้านการเกษตรของตนเอง ในบางครั้งทำให้ไม่สามารถมาร่วมการผลิตแปรรูปของกลุ่มได้สอดคล้องกับ เฉลิมพันธ์ บุตรตานนท์ และคณะ (2563) ที่พบว่า มีจำนวนสมาชิกไม่พอกับการดำเนินงานของกลุ่ม บางตำแหน่งทำงานหลายหน้าที่ทำให้การทำงานด้านต่าง ๆ มีความล่าช้า กลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกกาแฟยังขาดความรู้ความเข้าใจด้านการผลิตให้ได้คุณภาพสอดคล้องกับการศึกษาของ จุฑาธิป ประดิพัทธ์นฤมล และคณะ (2565) ที่พบว่า เกษตรกรยังขาดทักษะความชำนาญด้านเทคโนโลยีการผลิตและการตลาดสมัยใหม่ อาจทำให้มีมุมมองด้านการผลิตและทางการตลาดที่แตกต่างกัน และขาดการสนับสนุนจากภาครัฐอย่างจริงจังในด้านอุปกรณ์เครื่องมือ การดำเนินกิจการ ทำให้ไม่สามารถดำเนินงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ ส่งผลต่อผลผลิตที่ได้น้อยและไม่ได้คุณภาพสอดคล้องกับการศึกษาของ จุฑาธิป ประดิพัทธ์นฤมล และคณะ (2565) เกษตรกรยังขาดทักษะความชำนาญด้านเทคโนโลยีการผลิตทำให้ผลผลิตมีเมล็ดกาแฟมีขนาดเล็ก ขาดการดูแลรักษาสวนอย่างถูกต้อง ขาดความรู้ความเข้าใจในการตัดแต่งกิ่งส่งผลทำให้ผลผลิตมีปริมาณน้อย ทำให้มีตลาดในการรับซื้อผลผลิต กาแฟนั้นแคบ สอดคล้องกับงานวิจัยของการศึกษาของ จุฑาธิป ประดิพัทธ์นฤมล และคณะ (2565) และการศึกษาของ วิภาดา ญาณสาร และ ศักดิ์สยาม์ ไยสามเสน (2564) ที่พบปัญหาของกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกกาแฟมีตลาดรับซื้อผลผลิตกาแฟแคบ มีเฉพาะตลาดในท้องถิ่นตามแหล่งท่องเที่ยว และที่สำคัญขาดผู้ที่จะมาสานงานของวิสาหกิจชุมชนต่อจากกลุ่มคนรุ่นเก่า (เสกสรรค์ ดวงสิงห์ธรรม และคณะ 2566)

3. ผลการศึกษาแนวทางการพัฒนาเกษตรกรผู้ปลูกกาแฟ อำเภอน้ำหนาว จังหวัดเพชรบูรณ์

กลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกกาแฟได้ให้ความสนใจและกระตือรือร้นในการศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นอย่างมาก ร่วมกันนำเสนอและแสดงความคิดเห็นด้วยความตั้งใจ แสดงให้เห็นถึงความมุ่งมั่นในการที่จะพัฒนากลุ่ม โดยประธานกลุ่มมีบทบาทที่สำคัญอย่างมากต่อการพัฒนากลุ่มและจะต้องสร้างวัฒนธรรมให้เกิดความสามัคคีในกลุ่มของเกษตรกรนำไปสู่การรวมกลุ่มที่เหนียวแน่น ต้องแสวงหาความรู้ทักษะทางด้านการตลาดและตลาดดิจิทัล ค้นหาช่องทางทางการจำหน่ายอยู่เสมอ จัดหาวิทยากรมาอบรมวิธีการนำส่วนอื่น ๆ ของต้นกาแฟมาแปรรูปให้เป็นสินค้าหรือสร้างมูลค่าเพิ่มเป็นผลิตภัณฑ์ชนิดอื่นสอดคล้องกับการศึกษาของ เฉลิมพันธ์ บุตรตานนท์ และคณะ (2563) ที่เสนอว่าเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรควรให้ความรู้เกี่ยวกับการเปิดตลาดในช่องทางอื่น ๆ แก่กลุ่มเกษตรกร เช่น จัดบูธแสดงสินค้า การจำหน่ายผ่านตลาดออนไลน์ และนำส่วนอื่น ๆ ของต้นกาแฟมาแปรรูปเป็นสินค้าเพื่อให้เกิดความหลากหลาย จัดให้มีการทำบัญชีรายรับรายจ่ายสามารถตรวจสอบผลการดำเนินงานได้ ต้องพยายามชักชวนคนรุ่นใหม่ให้เข้ามาาร่วมกลุ่มและจัดให้มีการสอนงานให้แก่สมาชิก เพื่อให้สามารถทำงานทดแทนหน้าที่กันได้ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ สุกัญญา ดวงอุปมา (2557) อาจมอบหมายให้คนรุ่นใหม่เข้ามาดูแลด้านการตลาดออนไลน์ มีการประชุมกลุ่มให้บ่อยครั้ง จัดให้มีสถานที่ในการประชุมที่สะดวกและเป็นศูนย์กลางในการนำปัญหาการดำเนินงานด้านต่าง ๆ มาปรึกษาหารือกัน โดยประธานกลุ่มจะต้องคอยติดตามประสานงานและนำเสนอปัญหาต่อภาครัฐเป็นระยะ ๆ สอดคล้องกับการศึกษาของ เฉลิมพันธ์ บุตรตานนท์ และคณะ (2563) ควรมีการจัดทำโครงการฝึกอบรมและศึกษาดูงานอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะจากผลงานวิจัย

1. กลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกกาแฟนั้นส่วนใหญ่มีอาชีพการเกษตรที่สูงและมีความหลากหลาย เพื่อเป็นการลดความเสี่ยงในการประกอบอาชีพ จึงควรทำการเกษตรแบบหมุนเวียน เพราะบางช่วงฤดูกาลอาจประสบปัญหาด้าน

ราคาสินค้าเกษตรบางชนิดตกต่ำ และควรเลือกปลูกพืชที่เหมาะสมแก่สภาพภูมิอากาศที่สูง ดังนั้นกลุ่มวิสาหกิจชุมชนจำเป็นต้องปรึกษาเรื่องการเพาะปลูกกับสำนักงานเกษตรอำเภอน้ำหนาว เสนอขอความร่วมมือจากสถาบันทางการศึกษามอบความรู้ในการประกอบธุรกิจแบบสมัยใหม่และการตลาดออนไลน์

2. หน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องควรติดตามการดำเนินงานของกลุ่มเกษตรกรเป็นระยะๆ และสนับสนุนให้วิสาหกิจชุมชนสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับวิสาหกิจชุมชนในพื้นที่อื่น ๆ เพื่อแลกเปลี่ยนการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ซึ่งกันและกัน

3. นักวิจัยและหน่วยงานของรัฐ ควรศึกษาและพัฒนาวิสาหกิจชุมชนกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกกาแฟ โดยการส่งเสริมการผลิตและแปรรูปกาแฟพิเศษให้มีคุณภาพอย่างครบวงจรและมีอัตลักษณ์กาแฟเฉพาะถิ่น ซึ่งจะช่วยสร้างมูลค่าเพิ่มและคุณค่าให้กับผลิตภัณฑ์กาแฟ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

จากสภาพปัญหาของสิ่งแวดล้อมและการเปลี่ยนแปลงของระบบเศรษฐกิจสังคมโลกแบบก้าวกระโดด รวมถึงสภาพการแข่งขันทางธุรกิจที่รุนแรง จนมีแนวโน้มนำไปสู่การควมรวม Supply Chain ของธุรกิจขนาดใหญ่ ส่งผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจฐานรากและการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน ซึ่งอาจนำไปสู่การสูญเสียความสามารถในการดำเนินงานและการแข่งขันได้ในอนาคต ด้วยข้อจำกัดของเงินงบประมาณและความจำเป็นของชุมชน นักวิจัยและหน่วยงานภาครัฐควรเร่งผลักดันและส่งเสริมการศึกษานักวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนสู่ความยั่งยืน โดยอาศัยจุดแข็งและความเป็นเอกลักษณ์ของชุมชน ไม่ว่าจะเป็นทุนทางวัฒนธรรม ทุนทางธรรมชาติ ให้เป็นฐานในการศึกษานักวิจัยแบบองค์รวม เพื่อพัฒนาเป็นระบบเครือข่าย Supply Chain ของธุรกิจชุมชนอย่างมีนวัตกรรม

เอกสารอ้างอิง

กรมการค้าภายใน. (2566). *กาแฟ*. สืบค้น 2 เมษายน 2567, จาก <https://agri.dit.go.th/file/micro/ad2-24-%E0%B8%81%E0%B8%B2%E0%B9%81%E0%B8%9F.pdf>

กรมส่งเสริมการเกษตร. (2564ก). *การผลิตกาแฟอาราบิก้าคุณภาพบนพื้นที่สูง*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์พัฒนาการถ่ายทอดเทคโนโลยี.

กรมส่งเสริมการเกษตร. (2564ข). *กรมส่งเสริมการเกษตร คว่ำรางวัลเลิศรัฐฯ บริหารราชการแบบมีส่วนร่วม ประเภทรางวัลร่วมใจแก้จนประจำปี พ.ศ. 2564 ระดับดีเด่น ด้วยผลงานโครงการวิสาหกิจชุมชนภายใต้แปลงใหญ่ ร่วมใจแก้จน ชุมชนผู้ปลูกกาแฟน้ำหนาว อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบูรณ์*. สืบค้น 2 เมษายน 2567, จาก <https://doanews.doae.go.th/archives/10961>.

กรมวิชาการเกษตร. (2565). *โค้งสุดท้ายเข้มข้นประกวดสุดยอดกาแฟไทย*. สืบค้น 2 เมษายน 2567, จาก <https://www.doe.go.th/th/%E0%B9%82%E0%B8%84%E0%B9%89%A>.

กลุ่มพัฒนาศักยภาพวิสาหกิจชุมชน. (2562). *คู่มือนักส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์นวัตกรรม การพิมพ์ (ประเทศไทย) จำกัด.

จุฑาธิป ประดิพัทธ์นฤมล, ขนิษฐา ไชยแก้ว, คงเดช พะสีงาม, จิรจิต อินทร, ผกาวิดี ภู่อินทร์ และ พัศกร ลีวัชรวิวัฒน์. (2565). การศึกษาห่วงโซ่มูลค่าของกระบวนการกาแฟเพื่อความเข้มแข็งและคุณภาพชีวิตชุมชนบ้านรักไทย ตำบลชมพู อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก. *วารสารวิชาการธรรมทัศน์*, 22(1), 15-27.

- เฉลิมพันธุ์ บุตรตานนท์, พหล ศักดิ์คะทนต์, พุฒิสรรค์ เครือคำ, นภารัตน์ เวชสิทธิ์นิรภัย และ ชีร์ธวัช บุรินทร์ภิบาล. (2563). การดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนกลุ่มผู้ปลูกและแปรรูปกาแฟในตำบลเทพเสด็จ อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่. *วารสารผลิตภัณฑ์เกษตร*, 2(1), 33-44.
- ฐานเศรษฐกิจ. (2566). ตลาดกาแฟ ไทยยังรุ่ง 7 เดือนโต 7.7% สบค.แนะทำกาแฟพิเศษส่งออก. สืบค้น 2 เมษายน 2567, จาก <https://www.thansettakij.com/business/economy/573032>.
- พระมหาวีรศักดิ์ สุรเมธี, พระครูวิฑิต ศาสนาทร, อุเทน ลาพิงค์, พร้อมพล สัมพันธ์โน, และ สรวิศ พรหมลี. (2565). การพัฒนาศักยภาพและยกระดับวิสาหกิจชุมชนผู้ปลูกกาแฟอินทรีย์บนพื้นที่สูงชุมชนบ้านขุนแม่หยอด จังหวัดเชียงใหม่ ตามศาสตร์พระราชาจังหวัดเชียงใหม่. *วารสารสังคมศาสตร์และมานุษยวิทยาเชิงพุทธ*, 7(10), 61
- เพ็ญกานต์ นามวงศ์, ไพโรจน์ ไชยเมืองขึ้น และ ศิริขวัญ ปัญญาเรียน. (2564). แนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว กาแฟพิเศษ ของชุมชนผู้ปลูกกาแฟ ตำบลแจ้ซ้อน อำเภอเมืองปาน จังหวัดลำปาง. *วารสารวิทยาลัยสงฆ์ นครลำปาง*, 10(1), 137-151.
- ภัทรภรณ์ จุมพรม. (2564). การศึกษาเปรียบเทียบความหมายและหลักการระหว่างวิสาหกิจเพื่อสังคมและ วิสาหกิจชุมชน. *วารสารวิชาการวิทยาลัยบริหารศาสตร์*, 4(4), 128-141.
- ภูริพัฒน์ แก้วศรี. (2561). การเสริมสร้างศักยภาพการบริหารจัดการอย่างมีส่วนร่วมของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนวาวี อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย. *วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร*, 6(1), 293-305.
- รัชนิกร ปัญญา. (2566). การพัฒนาระบบบริหารการดำเนินเพื่อความโปร่งใสของวิสาหกิจชุมชนกลุ่มแปรรูป ผลิตภัณฑ์ชุมชนตำบลป่าแป๋ อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่. *วารสารมหาวิทยาลัยพายัพ*, 33(1), 35-51.
- วรรณภา เดชครุฑ และ ดรุณี นาพรหม. (2560). งานวิจัยเรื่องการเปรียบเทียบคุณภาพและองค์ประกอบทางชีวเคมี ของเมล็ดกาแฟอาราบิก้าอินทรีย์ที่ปลูกในระดับความสูงพื้นที่ที่แตกต่างกัน. *วารสารเกษตร*, 33(2), 163-173.
- วิภาดา ญาณสาร และ ศักดิ์สยามนต์ ไยสามเสน. (2564). กาแฟอินทรีย์: รูปแบบการพัฒนาวัฒนธรรมภูมิปัญญา สร้างสรรค์ บนฐานทรัพยากรท้องถิ่นของวิสาหกิจกาแฟชุมชน บ้านป๊อก อำเภอแม่ฮ่อน จังหวัดเชียงใหม่. *วารสารบัณฑิตแสงโคมคำ*, 6(3), 407-422.
- ศูนย์วิจัยกสิกรไทย. (2565). ราคากาแฟพุ่งในรอบ 11 ปี ต้นมูลค่านำเข้ากาแฟไทย ปี 65 ขยายตัวสูง. สืบค้น 2 เมษายน 2567, จาก <https://www.kasikornresearch.com/th/analysis/k-social-media/Pages/Coffe-FB-23-11-2022.aspx>.
- สุกัญญา ดวงอุปมา. (2557). แนวทางการพัฒนาศักยภาพการจัดการที่ดีของวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดกาฬสินธุ์. *วารสารการพัฒนาชุมชนและคุณภาพชีวิต*, 2(2), 133-139.
- เสกสรรค์ ดวงสิงห์ธรรม, ภาณุพันธุ์ ประภาติกุล, สุรพล เศรษฐบุตร และ ญัฐดาภรณ์ พยัคฆา. (2566). สภาพการ ผลิตกาแฟอาราบิก้าของเกษตรกรบ้านปางไฮ ตำบลเทพเสด็จ อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่. *วารสาร แก่นเกษตร*, Suppl.1, 83-89.
- สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร. (2566). กาแฟ. สืบค้น 2 เมษายน 2567, จาก <http://www.agriman.doae.go.th/home/news/2566/16coffee.pdf>.